

7. Митрополит Иерофей (Влахос) Православная психотерапия. Святоотеческий курс врачевания души / Митрополит Иерофей (Влахос). — Свято-Троїцькая Сергієва Лавра, 2004.
8. Гелен А. О систематике антропологи / А. Гелен // Проблема человека в западной философии. — М. : Прогресс, 1988.
9. Зеньковский В. В. Педагогика / В. В. Зеньковский. Фонд «Христианская жизнь». — Клин, 2004. — 224 с.
10. Ушинский К. Д. Собр. соч. / К. Д. Ушинский. Т. 10. — М.-Л. : Изд-во АПН, 1950.
11. Амонашвілі Ш. О. Школа життя : пер. з рос. / Ш. О. Амонашвілі. — Хмельницький : Подільський культурно-просвітительський центр ім. М. К. Реріха, 2002. — 172 с.
12. Никандров Н. Д. Ценности как основа целей воспитания / Н. Д. Никандров // Педагогика. — 1998. — № 3. — С. 10.
13. Ткачова Н. І. Формування особистості учня у навчально-виховному процесі / Н. І. Ткачова. — Х. : Вид. група «Основа»: «Тріада+», 2007. — 208 с. — (Б-ка журн. «Управління школою»; Вип. 11 (59))
14. Андрущенко В. П. Сучасна соціальна філософія : курс лекцій / В. П. Андрущенко, М. І. Михальченко. — К. : Генеза, 1996.
15. Социальная психология : словарь / под ред. М. Ю. Кондратьева // Психологический лексикон. Энцикл. словарь в шести томах / ред.-сост. Л. А. Карпенко ; под общ. ред. А. В. Петровского. — М. : ПЕР СЭ, 2006. — 176 с.
16. Сухомлинский В. А. Как воспитать настоящего человека / В. А. Сухомлинский. — Киев : Изд-во «Радянська школа», 1975. — 235 с.
17. Культурология : учеб. пособ. / сост. и отв. ред. А. А. Раудгин. — М. : Центр, 2001. — 304 с.
18. Бабулин В. С. Социально-философская антропология. Общие начала в социально-философской антропологии / В. С. Бабулин. — М. : Онега, 1994. — С. 90–92.
19. Аза Л. А. Формирование духовной культуры студенческой молодежи / Л. А. Аза и др. — К., 1990.
20. Сивцева А. А. Выявление критериев сформированности ценностных ориентаций студентов младших курсов неязыковых вузов / А. А. Сивцева // Современные проблемы науки и образования. — 2007. — №3 [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.science-education.ru/download/2007/03/2007_03_14.pdf

Надійшла до редколегії 25.08.2009 р.

УДК 37.013.42

Ю. О. ЛИСЕНКО

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОГРАМА ПРОСОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ ЯК ПРЕДСТАВНИКІВ МОЛОДІЖНОЇ СУБКУЛЬТУРИ ЗАСОБАМИ СУЧАСНОЇ ЕСТРАДНОЇ МУЗИКИ

Розкривається зміст соціально-педагогічної програми, зокрема напрями й етапи діяльності, спрямовані на підвищення музичної компетентності соціальних педагогів, зміцнення

міжпоколінних музичних зв'язків, розвиток соціальних орієнтацій старших підлітків як представників молодіжної субкультури засобами сучасної естрадної музики.

Ключові слова: соціальний педагог, молодіжна субкультура, старші підлітки, дорослі, сучасна естрадна музика.

Раскрывается содержание социально-педагогической программы, в частности направления и этапы деятельности, ориентированные на повышение музыкальной компетентности социальных педагогов, укрепление межпоколенных музыкальных связей, развитие социальных ориентаций старших подростков как представителей молодежной субкультуры средствами современной эстрадной музыки.

Ключевые слова: социальный педагог, молодежная субкультура, старшие подростки, взрослые, современная эстрадная музыка.

The contents of the social-pedagogical program, in particular directions and stages of activity focused on increase to musical competence of the social teachers, strengthening of musical connections between the adults and teenagers, development of social orientations of the senior teenagers as representatives of youth subculture by means of modern variety music is opened.

Key words: the social teacher, youth subculture, senior teenagers, adult, modern variety music.

Актуальність теми. Молодіжна субкультура є складним і багатограним явищем. Від ціннісного спрямування молодіжної субкультури залежить подальший розвиток загальної культури, оскільки цінності, норми, принципи представників молодіжної субкультури викликають трансформаційні процеси в домінуючій культурі. Старші підлітки (14–15 років) представляють молодіжну субкультуру на її початковій стадії розвитку, тому соціальне виховання нової генерації в просоціальному напрямі зумовлює пошук нових демократичних засобів, які б відповідали потребам та інтересам об'єктів виховання. Якісна сучасна естрадна музика є одним із таких засобів. Відтак необхідним є врахування соціально-педагогічних чинників впливу сучасної естрадної музики на молодіжну субкультуру для її просоціального розвитку, що сприятиме гармонізації соціальної динаміки суспільства та підвищенню рівня загальної культури в цілому.

Практичне застосування сучасної естрадної музики у вихованні підлітків та молоді знаходимо в доробках Н. Долгої, В. Дряпкі, І. Климук, О. Сапожнік, Г. Шостака та інших. Однак соціально-педагогічний аспект використання сучасної естрадної музики в соціальному розвитку старших підлітків як представників молодіжної субкультури досліджено недостатньо. Тому мета статті полягає в розробці та розкритті змісту соціально-педагогічної програми просоціального розвитку старших підлітків як представників молодіжної субкультури засобами сучасної естрадної музики.

Сучасна естрадна музика залишає суттєвий відбиток на молодіжній субкультурі, специфіка якої виражається, по-перше, у внутрішньому світі

особистості: ціннісних орієнтаціях, надбаному духовному (як вищому прояві соціальності) потенціалі, внутрішній активності, спрямованій на самовдосконалення; по-друге, у зовнішньому — особливий стиль одягу, нестандартна зачіска, характерна атрибутика, своєрідні засоби самоствердження, самовираження, самореалізації, соціальні зв'язки як з однолітками, старшим поколінням, різними національностями, так і з представниками різних соціальних інституцій. З метою врівноваження внутрішнього «Я» та його гармонізації із зовнішнім світом старших підлітків як представників молодіжної субкультури через сучасну естрадну музику необхідно визначити соціально-педагогічні чинники впливу сучасної естрадної музики на розвиток молодіжної субкультури.

Соціально-педагогічні чинники розуміємо як педагогічно організовані умови для коригування виховного впливу соціальних факторів (сім'ї, школи, однолітків, телебачення), мінімізуючи негативні та посилюючи позитивні впливи на просоціальний розвиток молодіжної субкультури через соціальний розвиток особистості (старших підлітків за допомогою сучасної естрадної музики) на рівні мікросередовища (сімейне, шкільне, коло однолітків, інформаційне).

Перший чинник — оптимізація міжпоколінних музичних зв'язків для врівноваження відносин дорослих (батьків, учителів) і старших підлітків як представників молодіжної субкультури; другий чинник — сприяння просоціальній самореалізації старших підлітків як представників молодіжної субкультури у сфері сучасного естрадного музичного мистецтва для розвитку соціальних орієнтацій; третій чинник — налагодження інтерактивного спілкування старших підлітків із представниками ЗМІ, зокрема телебачення, для нейтралізації негативних та посилення позитивних музичних впливів (перш за все музичних відеокліпів).

Соціально-педагогічні чинники визначені таким чином, щоб охопити пріоритетні для старших підлітків і найзначніші сфери впливу на них, зменшуючи стихійну зону процесу соціалізації. Оскільки соціально-педагогічні чинники перебувають у тісній взаємодії, їхня реалізація має відбуватися через соціально-педагогічну програму (далі — Програма), яка передбачає комплексний підхід для максимального досягнення поставленої мети.

Мета Програми полягає в інтеграції виховних впливів сім'ї, школи, однолітків, ЗМІ для гармонізації соціального розвитку старших підлітків як представників молодіжної субкультури на внутрішньому і зовнішньому рівнях засобами сучасної естрадної музики.

Завданнями Програми визначено:

- 1) підвищення музичної компетентності соціальних педагогів;
- 2) створення сприятливих умов для просоціальної самореалізації, самовираження й самоствердження старших підлітків у мікросоціумі;
- 3) формування толерантного ставлення представників різних вікових, етнічних субкультур до «чужих» музичних цінностей;
- 4) профілактика міжпоколінних, міжнаціональних відносин старших підлітків для гармонізації соціальності на рівні держави та між національностями;

- 5) сприяння інтеграційним процесам усередині молодіжної субкультури;
- 6) залучення старших підлітків до музичної, суспільно корисної діяльності, сприяючи розвиткові соціальної активності через музику;
- 7) налагодження міжкультурної, міжвікової комунікації підлітків у мікросередовищі на засадах співробітництва та взаємоповаги.

Об'єктом Програми визначено старших підлітків (14–15 років) як представників молодіжної субкультури.

Суб'єкт Програми: соціальні педагоги, які координують соціально-виховну діяльність, батьки, педагогічні колективи загальноосвітніх закладів, представники телебачення, науковий консультант (автор Програми).

Програма складається з трьох напрямів: 1) підготовка соціальних педагогів з підвищення їхньої музичної компетентності для створення умов просоціального розвитку підлітків через музику; 2) робота соціальних педагогів із батьками, педагогічним колективом загальноосвітнього закладу, налагодження зв'язків із представниками телебачення засобами музики для створення педагогізованого соціального середовища з метою соціалізації підлітків як представників молодіжної субкультури засобами музики; 3) безпосереднє сприяння музично-суспільному розвитку старших підлітків як представників молодіжної субкультури через їхню самореалізацію в мікросередовищі.

Отже, розкриємо сутність соціально-педагогічної діяльності з реалізації кожного напрямку.

1. Підготовка соціальних педагогів з підвищення їхньої музичної компетентності. Метою цього напрямку роботи є вдосконалення соціально-виховного середовища школи через соціального педагога доступними та цікавими для представників молодіжної субкультури засобами, зокрема засобами сучасної естрадної музики. Реалізація цього напрямку передбачає такі завдання:

- розкрити специфіку використання засобів музики, зокрема сучасної естрадної, в соціально-педагогічній діяльності загальноосвітніх закладів;
- спрямувати соціальних педагогів до плідної взаємодії з учителем музики в школі;
- сприяти впровадженню сучасної естрадної музики в соціально-педагогічну практику загальноосвітніх закладів для розширення діагностичних, профілактичних і корекційних засобів діяльності, спрямованих на соціальний розвиток старших підлітків через стимуляцію їхньої соціальної активності; зорієнтувати на застосування музичних засобів у роботі з батьками, педагогічним колективом школи.
- спрямувати соціальних педагогів на усвідомлення значення співпраці із засобами масової інформації, зокрема телебаченням.

Для реалізації поставлених завдань пропонується програма підготовки соціальних педагогів до професійної діяльності засобами музичного мистецтва. Насамперед, для ефективної соціально-педагогічної діяльності необхідні елементарні музичні знання й інформація про значення музики в житті особистості підлітка. Програма передбачає ознайомлення соціальних

педагогів з проблемою молодіжної субкультури, місцем музики в ній. Визначення музичних особливостей сучасної естради, а також її виховного потенціалу має збагатити соціальних педагогів музичними знаннями, підвищуючи їхню музичну компетентність з метою розширення засобів, зокрема музичних, для роботи в загальноосвітніх закладах. Форми викладення запланованого матеріалу варіюються: лекції, бесіди, дискусії на орієнтовні теми: «Формування молодіжної субкультури як соціально-педагогічна проблема», «Музичне мистецтво як засіб соціального розвитку представників молодіжної субкультури», «Соціально-педагогічні фактори впливу музики на соціалізацію особистості старшого підлітка», «Виховний потенціал сучасної естрадної музики в інформаційному суспільстві», а також практикуми: «Музика в соціально-педагогічних технологіях», «Музикотерапія як ефективний засіб профілактики та корекції девіантної поведінки», «Діяльність соціального педагога в загальноосвітніх закладах засобами музики».

Здобувши елементарні знання про сучасну естрадну музику, соціальному педагогові легше знайти індивідуальний підхід до підлітків, формуючи одночасно свій авторитет. Це надає можливість виявити наявність проблем у підлітка, зрозуміти міжпоколінні взаємовідносини, визначити напрями найближчого соціального розвитку. У цьому разі музика виконує діагностичну та прогностичну функції. Відтак, розкриваються потенційні можливості соціального педагога для встановлення довірливих відносин зі старшими підлітками через сучасну естрадну музику та створення сприятливих умов у шкільному середовищі для просоціального розвитку молодіжної субкультури. Музична обізнаність допоможе соціальному педагогові в роботі з батьками учнів, у розробці спеціальних тренінгів, спрямованих саме на подолання конфліктів у сім'ї з метою налагодження сімейного взаєморозуміння та взаємоповаги.

Наступним напрямом реалізації соціально-педагогічної програми є робота соціальних педагогів із батьками, педагогічним колективом загальноосвітнього закладу, налагодження зв'язків із представниками телебачення засобами музики. Мета другого напрямку — привернути увагу дорослих до проблеми впливу сучасної естрадної музики на молодь, а також поглиблення знань з музичного мистецтва, особливостей підліткового періоду розвитку особистості, прищеплення шанобливого ставлення до музичних уподобань старших підлітків.

Пріоритетними завданнями є:

- підвищення педагогічної культури і музичної компетентності батьків, представників телебачення, педагогічного колективу школи;
- орієнтування дорослих на толерантне ставлення до вподобань, смаків, захоплення старших підлітків, починаючи саме з музичних, що зумовить урівноваження стосунків у системах «батьки — діти», «вчителі — учні», «батьки — учителі»;
- побудова системи конструктивних взаємозв'язків соціального педагога з батьками, вчителями, представниками телебачення та безпосередньо з іншими соціальними педагогами;

– орієнтування дорослих на плідну музичну взаємодію зі старшими підлітками.

Для організації продуктивної роботи проводиться цикл бесід із батьками на такі теми: «Вікові особливості старших підлітків», «Умови розвитку соціального спрямування молодіжної субкультури», «Неформальні об'єднання і сучасна естрадна музика: соціалізуючий аспект», «Музичний вплив на формування особистості старшого підлітка: загальна характеристика», «Вплив аудіотехніки на здоров'я дитини», «Виховний потенціал сучасної естрадної музики», «Особливості впливу музичних стилів на соціальну поведінку особистості старшого підлітка», «Сучасна естрадна музика як засіб формування довірливих стосунків зі старшими підлітками», «Толерантність у родині».

Бесіди з педагогічними колективами загальноосвітніх шкіл та представниками телебачення мають таку тематику: «Особливості формування молодіжної субкультури в умовах інформаційного суспільства», «Вплив засобів масової інформації на соціальний розвиток старших підлітків», «Сучасна естрадна музика та аудіовізуальні твори (відеокліпи) на телебаченні», «Профілактика відхилень у поведінці представників молодіжної субкультури засобами сучасної естрадної музики», «Музичне виховання в школі як ефективний засіб соціального».

Ефективними формами роботи з дорослими є конференція «Дозвілля в соціальному розвитку старших підлітків»; круглі столи: «Міжпоколінна музично-комунікативна толерантність», а також присвячений проблемам впливу телебачення на підлітків, зокрема музичних відеокліпів. Поряд із теоретичними формами застосовуються і практичні: конкурси на краще перетворення сучасної естрадної пісні батьками, вчителями, запропонованої старшими підлітками і навпаки; змагання на краще знання музики різних поколінь дорослими та представниками молодіжної субкультури у формі вікторин.

Третій напрям реалізації Програми: безпосереднє сприяння музично-суспільному розвитку старших підлітків як представників молодіжної субкультури через їхню самореалізацію в мікросередовищі. Завдання соціального педагога полягає у створенні таких умов, які б забезпечували реалізацію інтересів, музичних потреб старших підлітків, сприяли б їхньому просоціальному самовираженню, самоствердженню, самореалізації, стимулюючи підвищення рівня саморозвитку особистості та надаючи підтримку в проявах ініціативності стосовно суспільно корисної діяльності. Отже, мета вищезазначеного напрямку — створення неформальної обстановки для просоціального формування особистості через розгортання внутрішньої активності старшого підлітка, яка поступово переключатиметься на зовнішню.

Робота зі старшими підлітками має проводитися різностороння, тому розділена на III етапи, специфіку кожного з них розкриємо детальніше.

I етап — музично-соціальний. На цьому етапі відбувається активізація пізнавальних інтересів старших підлітків за допомогою інформації різного

характеру, втім, обов'язково базуючись на музичній складовій. Зміст інформації спрямовується на підвищення інтелектуального рівня у сфері музичного мистецтва, зокрема естрадного: збагачення необхідними знаннями для свідомого сприймання різноманітних за напрямками та стилями музичних творів, про цінності музичного мистецтва різних народів і культур, соціальний вплив музики на людину, а також вплив на емоційно-почуттєву сферу старшого підлітка, фізіологічні процеси, соціальну поведінку та ін. Необхідно розкрити деякі аспекти психофізіологічних особливостей протікання підліткового періоду з метою допомогти підліткам знайти шлях подолання певних внутрішніх труднощів та зрозуміти себе й собі подібних. У роботі використовуються здебільшого методи формування свідомості (переконання, навчання, приклад) інтерактивного спрямування за допомогою профілактичних форм: лекцій на теми: «Хто я: дитина чи дорослий?», «Вплив музики на свідомість та підсвідомість», «Сприйняття музики наодинці, в колективі, в натовпі»; диспутів — «Ми різні», «Моя унікальність», «Толерантність у суспільстві, в музиці, в мені»; концертів-бесід — «Музика врятує світ», «Музика народів світу», «Музика минулого і сучасності»; відеоматеріалів експерта Нобелівських концертів Михайла Семеновича Казініка.

II етап — суспільно-орієнтований. Метою цього етапу є переключити увагу старших підлітків зі свого внутрішнього світу, власних проблем на зовнішній світ і його соціальні проблеми; підвищити мотивацію до соціальної активності, спрямованої на суспільно корисну діяльність.

Завдання соціального педагога полягає в тому, щоб: по-перше, максимально сприяти осмисленню старшими підлітками суспільних проблем, потреб, вимог тощо; по-друге, долучати представників молодіжної субкультури до суспільних відносин, поступово розширюючи коло соціальних зв'язків; по-третє, формувати відчуття впевненості в собі молодих людей та усвідомлення ними власної користі суспільству. Отже, соціально-виховна організація суспільної життєдіяльності школярів зобов'язана мати високий рівень, адже від першого враження залежатиме бажання брати в цьому участь і надалі.

У процесі реалізації суспільно-орієнтованого етапу використовувалися методи організації та стимулювання діяльності представників молодіжної субкультури засобами сучасної естрадної музики, психотерапевтичні. Для результативності цього складного етапу на початковій стадії має застосовуватися стимул, яким і є сучасна естрадна музика. Ефективними формами роботи є інтерактивні: індивідуальні бесіди; проблемні ситуації з використанням сучасної естрадної музики, саме через яку і виникають непорозуміння [2, с. 130, 212–214, 221–223], ігри [1, с. 212–213], рольова гра «Міністерство Прем'єр» (адаптована телевізійна передача каналу М1 з однойменною назвою), тренінгові вправи [2, с. 101–102, 433], екскурсії, конкурс на кращий сюжет відеокліпу.

III етап — суспільно-творчий (діяльнісний). Метою заключного етапу в цьому напрямі є сприяння самодіяльності, розвиткові ініціативи, творчих проявів, волонтерській діяльності, організація ефективної взаємодії дорослих і старших підлітків на засадах співпраці, а також закріплення

просоціальних установок. Завданнями цього етапу є сприяння інтеграційним процесам як на внутрішньому рівні молодіжної субкультури, так і на зовнішньому для розвитку соціальної активності, соціальної творчості, комунікативної толерантності, гармонізуючи одночасно молодіжну і дорослу субкультури.

Реалізація цього етапу передбачає організацію Музичного Клубу Соціальних Ініціатив. Клуб — форма розвитку потенційних можливостей для самореалізації, налагодження та зміцнення соціальних зв'язків.

Робота клубу побудована на самоврядуванні старших підлітків під патронатом художньої ради (соціальний педагог, психолог, учитель музики, педагог-організатор). Суспільно-творчий етап передбачає діяльність соціального педагога як консультанта-координатора, який допомагає спрямовувати представників молодіжної субкультури на суспільно корисну участь у житті суспільства, намагаючись зробити її соціально ціннісною за підтримки дорослих представників різних соціальних інституцій.

Метою є змістовне дозвілля молоді, суспільно корисна діяльність, соціальний розвиток старших підлітків, формування соціальних цінностей, сприяння саморозвиткові, самовираженню, самореалізації, пропагування волонтерської діяльності, участь у пошуковій роботі, залучення до роботи клубу молодших підлітків.

Діяльність клубу спрямовується на організацію і проведення різних заходів, приурочених до державних і православних свят: Новий рік, Різдво Христове, День захисника Вітчизни, День Перемоги та ін.; професійних: День працівника соціальної сфери, День медичного працівника, День учителя; а також неофіційних днів: День захисту дітей, День театру, День матері, Міжнародний день сім'ї, Міжнародний день людей похилого віку, музики, Міжнародний день інвалідів, Всесвітній день боротьби з тютюнопалінням та багато інших. Таким чином, відбувається популяризація свят, які мають соціальне значення.

План заходів складають старші підлітки самостійно, затверджує художня рада. Наприкінці року звітують про проведену за планом роботу.

Члени клубу готують різноманітні заходи: концерти для ветеранів «Мужні солдати», для батьків «Щаслива родина»; концерти-лекції для дорослих (батьків, учителів, телевізійників); для дитячої школи-інтернату — музична вікторина; виступи самодіяльності, проведення дискотек у стилі різних років (80-х, 90-х) як у школі, так і поза її межами, підготовка спортивних свят, музично-творчі вечори поєднані з матеріалами інших шкільних предметів тощо. На всі заходи бажано запрошувати представників телебачення, що сприятиме розвитку відповідальності старших підлітків.

Таким чином, розроблена соціально-педагогічна програма реалізації соціально-педагогічних чинників впливу сучасної естрадної музики на молодіжну субкультуру сприятиме формуванню комунікативної толерантності та соціальної активності старших підлітків, налагодженню стосунків із старшим поколінням, розвитку просоціальних орієнтацій та розширенню соціальних зв'язків. Усі ці якості, притаманні старшим підліткам,

впливатимуть на просоціальний розвиток усієї молодіжної субкультури в майбутньому. Перспективами подальших розвідок є перевірка ефективності розробленої програми.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Большаков В. Психотренинг, социодинамика, упражнения, игры / Владимир Большаков. — СПб. : Социально-психологический Центр, 1996. — 369 с.
2. Гольдштейн А. Тренинг умінь спілкування: як допомогти проблемним підліткам / А. Гольдштейн, В. Хомик ; пер. з англ. В. Хомика. — К. : Либідь, 2003. — 520 с.

Надійшла до редколегії 1.09.2009 р.

УДК 378.18 “3752”

Н. В. РУДЕНКО

ФОРМУВАННЯ МІЖОСОБИСТІСНИХ ВЗАЄМИН СТУДЕНТІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЇХ УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ ДО НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Розглядається проблема формування міжособистісних взаємин студентів у процесі адаптації до навчально-виховного процесу у вищих технічних навчальних закладах. Розкривається вплив адаптаційних процесів на становлення міжособистісних взаємин майбутніх інженерів.

Ключові слова: міжособистісні взаємини, адаптаційні процеси, студенти, навчально-виховний процес.

Рассматривается проблема формирования межличностных взаимоотношений студентов в процессе адаптации к учебно-воспитательному процессу в высших технических учебных заведениях. Раскрывается влияние адаптационных процессов на создание межличностных взаимоотношений будущих инженеров.

Ключевые слова: межличностные взаимоотношения, адаптационные процессы, студенты, учебно-воспитательный процесс.

The problem of forming students interpersonal relationships in the adaptation process to the educational activity in the technical institution of higher education has been studied. The influence of the adaptation process on the forming interpersonal relationships of future engineers has been revealed.

Key words: interpersonal relationships, adaptation process, students, educational activity.